

رنه دکارت

اعتراضات و پاسخها

ترجمه و توضیح از

علی موسائی افضلی

تهران ۱۳۸۲

Descartes, Rene

دکارت، رنه، ۱۹۵۶ - ۱۶۵۰ م
اعتراضات و پاسخها / دکارت؛ مترجم علی موسائی افصلی. - تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۴.
۷۷۱ ص.

ISBN 964-445-752-8

Meditations, objections, and replies.

فهرستنویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

عنوان به انگلیسی:

واژه‌نامه.

کتابنامه: ص. [۷۶۷] - ۷۷۱.

۱. دکارت، رنه، ۱۵۹۶ - ۱۶۵۰ م. Descartes, Rene. - تأملات - پرسشها و پاسخها. ۲. فلسفه فرانسه - قرن ۱۷ م. ۳. مابعدالطبیعه - متون قدیمی تا قرن ۱۴. الف. موسائی افصلی، علی، ۱۳۳۶، مترجم، ب. شرکت انتشارات علمی و فرهنگی. ج. عنوان.

۱۹۴

۸ م ۲ / B ۱۸۵۳

۱۳۸۲

۲۱۲۲۲ - ۸۲ م

کتابخانه ملی ایران

اعتراضات و پاسخها

نویسنده: رنه دکارت

ترجمه توضیح از علی موسائی افصلی

چاپ نخست: زمستان ۱۳۸۴؛ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

حروفچینی و آماده‌سازی: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

لیتوگرافی: مهران؛ چاپ: سارنگ؛ صحافی: مهرآئین

حق چاپ محفوظ است.

شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

○ آداوه مرکزی: خیابان افریقا، چهارراه حقانی (جهان کودک)، کوچه کمان، پلاک ۴، کد پستی ۱۵۱۸۷۳۶۳۱۳

صندوق پستی ۹۶۴۷ - ۱۵۸۷۵؛ تلفن: ۷۱ - ۸۸۷۷۴۵۶۹؛ فاکس: ۸۸۷۷۴۵۷۲

○ مرکز پخش: شرکت بازرگانی کتاب گستر، خیابان افریقا، بین بلوار ناهید و گلشهر، کوچه گلغام، پلاک ۱۱

کد پستی ۱۹۱۵۶۷۳۴۸۳؛ تلفن: ۲۳ - ۲۲۰۲۴۱۴۰؛ تلفکس: ۲۲۰۵۰۳۲۶

آدرس اینترنتی: www.Ketabgostar.co info@ketabgostar.co

○ فروشگاه یک: خیابان انقلاب - رویروی در اصلی دانشگاه تهران؛ تلفن: ۶۶۴۰۰۷۸۶

فهرست اجمالی مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه:
۳	گاهشمار زندگی و آثار دکارت
	اهمیت و جایگاه کتاب "اعتراضات و پاسخها" و مقایسه و نسبت آن با
۵	کتاب "تأملات"
۲۵	مجموعه آثار دکارت به زبانهای لاتین، فرانسه و انگلیسی
۳۴	ترجمه فارسی "اعتراضات و پاسخها" (کتاب حاضر)
۴۷	توضیحاتی درباره ترجمه برخی از واژه‌ها
۶۸	مقدمه "HR" بر کتاب "اعتراضات و پاسخها"
۷۱	مقدمه "CSM" بر کتاب "اعتراضات و پاسخها"
۷۵	قدردانی
۷۹	اعتراضات و پاسخها:
۸۱	دسته اول اعتراضات
۱۰۴	پاسخ به دسته اول اعتراضات
۱۳۵	دسته دوم اعتراضات
۱۴۷	پاسخ به دسته دوم اعتراضات:
۱۸۴	دلایل اثبات وجود خدا و تمایز نفس و بدن به روش هندسی

۲۱۲		دسته سوّم اعتراضات، همراه با پاسخها
۲۴۹		دسته چهارم اعتراضات
۲۷۶		پاسخ به دسته چهارم اعتراضات
۳۱۳		اطلاعیه دکارت درباره دسته پنجم اعتراضات
۳۱۵		نامه دکارت به کلرسلیه
۳۳۱		دسته پنجم اعتراضات
۴۳۱		پاسخ به دسته پنجم اعتراضات
۴۷۷		دسته ششم اعتراضات
۴۸۷		پاسخ به دسته ششم اعتراضات
۵۱۳		دسته هفتم اعتراضات، همراه با پاسخها
۶۳۷		نامه دکارت به دینه

۶۸۱		فهرست‌ها:
۶۸۳		فهرست علائم اختصاری
۶۸۵		فهرست موضوعی اعتراضات و پاسخها
۷۰۷		فهرست اسامی خاص
۷۱۷		فهرست واژه‌ها: انگلیسی (و لاتین) - فارسی
۷۴۵		فهرست واژه‌ها: فارسی - انگلیسی
۷۶۷		فهرست منابع

فهرست تفصیلی مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه:	۱
گاهشمار زندگی و آثار دکارت	۳
اهمیت و جایگاه کتاب "اعتراضات و پاسخها" و مقایسه و نسبت آن با کتاب "تأملات":	۵
الف - بسط و تبیین آموزه‌های کتاب "تأملات":	۱۱
تقریر اول و دوم برهان "علامت صنعتی"	۱۱
تقریر "برهان وجودی" در "تأمل پنجم"	۱۲
نفس و تمایز آن با بدن	۱۳
ب - رفع ابهام‌ها و سوء فهم‌ها از آموزه‌های کتاب "تأملات":	۱۴
"تأمل سوم"، دو تقریر مختلف از یک برهان	۱۴
"فکر"، صفت نفس است نه عین ذات نفس	۱۴
اثبات تمایز نفس و بدن در "تأمل ششم" نه "تأمل دوم"	۱۵
ج - نوآوری نسبت به آموزه‌های کتاب "تأملات":	۱۶
اصطلاح "علت خود"	۱۶
نامحدود و نامتناهی و نحوه درک نامتناهی	۱۷
"قدرت" بسط مفاهیم متناهی معلول موجود نامتناهی است	۱۷

۱۸	پاسخ به انتقادات مربوط به برهان وجودی و تقریری جدید از این برهان:
۱۸	ممکن است مفهوم خدا تناقض‌آمیز باشد.
۱۸	وجود، کمال نیست.
۱۸	تقریر دکارت از برهان وجودی، تفاوتی با تقریر آنسلم ندارد.
۱۹	برهان وجودی، مصادره به مطلوب است.
۱۹	لازمه برهان وجودی، تحقق کامل‌ترین فرد هر نوع (به معنای مطلق کلمه) است
۲۰	تقریری جدید از برهان وجودی
۲۰	برهانی جدید بر اثبات عالم ماده.
۲۰	پاسخ به معضل رابطه نفس و بدن
۲۱	دور دکارتی
۲۱	روش "تحلیل" و "تألیف"
۲۱	ارائه اتهامات فلسفه دکارت به روش هندسی
۲۳	قربانیت برخی آراء دکارت با اشاعره
۲۴	مسائل مرتبط با کلام مسیحی
۲۵	مجموعه آثار دکارت به زبانهای لاتین، فرانسه و انگلیسی:
۲۵	مجموعه لاتینی و فرانسوی "AT".
۲۶	مجموعه فرانسوی "FA"
۲۷	مجموعه انگلیسی "HR"
۲۹	مجموعه انگلیسی "CSM"
۳۳	مجموعه انگلیسی "AG"
۳۴	ترجمه فارسی "اعتراضات و پاسخها" (کتاب حاضر):
۳۶	مأخذ ترجمه فارسی:
۳۶	مأخذ اصلی (HR).

مآخذ دیگر (CSM، AT لاتین، AT فرانسه، FA، AG، متون لاتینی و

۳۷	انگلیسی "تأملات"
۴۰	معادل‌گذاریهای فارسی
۴۱	سبک ترجمه فارسی
۴۲	اضافات و پاورقی‌ها
۴۳	شماره صفحات:
۴۳	شماره‌های حاشیه صفحات
۴۴	شماره صفحات ارجاعی به HR و CSM
۴۴	شماره صفحات ارجاعی به "اعتراضات و پاسخها"
۴۴	شماره صفحات ترجمه فارسی "تأملات"
۴۶	فهرست‌ها و فهرست موضوعی اعتراضات و پاسخها
۴۷	توضیحاتی درباره ترجمه برخی از واژه‌ها:
۴۷	objective (و Subjective):
۴۸	معانی واژه‌های objective و subjective در فلسفه غرب
۵۰	واژه‌های objective و subjective در فرهنگ بزرگ آکسفورد
۵۱	واژه "objective" (و "subjective") در فلسفه دکارت
۶۰	واژه "objective" در آثار اسپینوزا
۶۱	واژه "objective" در آثار بارکلی
۶۲	thing ، being
۶۳	adequate
۶۵	"self-derived" ، "self-originated" ، "self-caused"
۶۶	eternal truths
۶۸	مقدمه "HR" بر کتاب "اعتراضات و پاسخها"

۷۱	مقدمه "CSM" بر کتاب "اعتراضات و پاسخها"
۷۵	قدردانی
۷۹	اعتراضات و پاسخها:
۸۱	دسته اول اعتراضات (از "کاتروس"):
۸۲	مفاهیم و علت آنها:
۸۸	منشاء مفهوم خدا
۹۰	معنای واژه "مبدء خود" [علت خود - منشاء خود]
۹۰	"منشاء خود" و "نامتناهی"
۹۲	درک واضح و متمایز موجود نامتناهی
۹۳	نظر سنت توماس
۹۶	برهان وجودی
۱۰۱	تمایز نفس و بدن
۱۰۴	پاسخ به دسته اول اعتراضات:
۱۰۵	مفاهیم و معنای نیاز آنها به علت
۱۰۸	علت مفهوم خدا
۱۱۰	عدم استفاده از نفی تسلسل در اثبات وجود خدا
۱۱۲	معنای پرسش از علت وجود خود
۱۱۳	معنای اصطلاح "علت خود" در مورد خدا
۱۱۸	اثبات نامتناهی بودن "علت خود"
۱۲۰	نحوه درک نامتناهی و فرق نامحدود و نامتناهی
۱۲۳	تفسیر نظر سنت توماس در درک موجود نامتناهی
۱۲۵	برهان وجودی دکارت و تفاوت آن با برهان آنسلم

انواع تمایز از نظر دکارث و مقایسه آن با نظر دنس اسکاتس	۱۳۲
اثبات و نحوه تمایز نفس و بدن	۱۳۴
دسته دوم اعتراضات (از "متکلمان و فیلسوفان مختلف"):	۱۳۵
نفس و ماهیت آن	۱۳۶
نحوه راه‌یابی مفهوم خدا به ذهن	۱۳۸
امکان کامل‌تر بودن معلول از علت	۱۳۸
وابستگی همه شناختها به شناخت وجود خدا	۱۴۰
دلیلی بر نفی وجود خدا	۱۴۱
فریبکاری خدا	۱۴۱
علت خطا در ادراکات	۱۴۲
امکان خطا در ادراکات واضح و متمایز	۱۴۳
نقد قاعده وضوح و تمایز	۱۴۳
نقد برهان وجودی و امکان تناقض‌آمیز بودن مفهوم خدا	۱۴۴
عجز ما از درک کامل و واضح و متمایز خدا	۱۴۵
بقای نفس و تمایز آن از بدن	۱۴۶
پاسخ به دسته دوم اعتراضات:	۱۴۷
ماهیت نفس و شناخت آن	۱۴۷
ضرورت روش شک‌عام	۱۴۸
اثبات تمایز نفس و بدن و معیار تمایز خارجی موجودات	۱۴۸
منشاء مفهوم خدا و اصل تکافوی علی	۱۵۲
نحوه ادراک خدا	۱۶۱
معنای وابستگی شناختهای انسان به شناخت وجود خدا	۱۶۱
قیاسی نبودن کوریتو	۱۶۲

۱۶۳	یقینی نبودن شناخته‌های ملحدین
۱۶۳	بی‌اعتباری دلایل انکار خدا
۱۶۵	فریبکار نبودن خدا و تفسیر عبارات کتاب مقدس
۱۶۷	معتبر بودن قاعده وضوح و تمایز
۱۷۲	برهان وجودی و متناقض نبودن مفهوم خدا
۱۷۶	بقاء یا نابودی نفس
۱۷۸	روشهای تحلیلی و تألیفی در برهان
۱۸۴	دلایل اثبات وجود خدا و تمایز نفس و بدن به روش هندسی
۱۸۴	تعاریف
۱۸۴	فکر
۱۸۵	مفهوم
۱۸۷	واقعیت ذهنی
۱۸۹	واژه‌های "به همان صورت" و "به نحو والاتر"
۱۹۱	جوهر
۱۹۳	نفس
۱۹۴	جسم
۱۹۴	خدا
۱۹۴	معنای اندراج صفت در مفهوم یا ماهیت یک چیز
۱۹۴	معیار تمایز جواهر
۱۹۵	اصول موضوعه
۱۹۷	اصول متعارفه
۲۰۵	قضایا
۲۰۵	قضیه ۱: اثبات وجود خدا از طریق ماهیت او [برهان وجودی]

قضیه ۲: اثبات وجود خدا از طریق وجود مفهوم او در ذهن [یرهان علامت

۲۰۷ صنعتی]

قضیه ۳: اثبات وجود خدا از طریق وجود خود ماکه واجد مفهوم خداییم ۲۰۸

قضیه فرعی: خلق همه چیز به وسیله خدا ۲۱۰

قضیه ۴: اثبات تمایز نفس و بدن ۲۱۰

دسته سوّم اعتراضات (از "هابز") همراه با پاسخها: ۲۱۲

اعتراض ۱: قدیمی بودن روش شک ۲۱۲

اعتراض ۲: درباره ماهیت نفس ۲۱۴

اعتراض ۳: درباره تمایز فکر از نفس ۲۲۰

اعتراض ۴: فرق تخیل با تصور کردن با ذهن و نیز جسمانیت ذهن [نفس] ۲۲۲

اعتراض ۵: ردّ دلیل دکارت در اثبات وجود خدا از طریق انکار مفهوم خدا

در ذهن ۲۲۴

اعتراض ۶: درباره افکار و ویژگیهای آن ۲۲۶

اعتراض ۷: انکار مفهوم خدا و نفس در ذهن ۲۳۱

اعتراض ۸: درباره مفاهیم و اقسام آن ۲۳۳

اعتراض ۹: انکار مفهوم جوهر ۲۳۴

اعتراض ۱۰: درباره منشاء مفهوم خدا و صفات او و نیز درباره مفاهیم

فطری ۲۳۵

اعتراض ۱۱: انکار مفهوم خدا در ذهن و غیرقابل تصور بودن خدا ۲۴۰

اعتراض ۱۲: درباره خطا و منشاء آن ۲۴۱

اعتراض ۱۳: درباره وضوح ادراکات ۲۴۲

اعتراض ۱۴: درباره وجود و ماهیت ۲۴۴

اعتراض ۱۵: ردّ دلیل دکارت در اثبات عالم ماده ۲۴۶

۲۴۷	اعتراض آخر: درباره معیار تمیز خواب از بیداری.....
۲۴۹	دسته چهارم اعتراضات (از "آرنو"):
۲۵۱	ماهیت نفس و تمایز آن از ماده:
۲۵۹	نفوس حیوانات.....
۲۶۰	درباره خدا:
۲۶۱	خطای مادی و صوری در مفاهیم.....
۲۶۳	درباره واژه "علت خود".....
۲۷۰	دور دکارتی.....
۲۷۰	امکان عدم آگاهی ذهن از افکار خود.....
۲۷۰	اعتراضات کلامی:
۲۷۱	خطرناک بودن روش شک برای عامه مردم.....
۲۷۱	خیر و شر اخلاقی و امور عملی.....
۲۷۴	رابطه نظر دکارت درباره ماده با آیین عشاء ربانی.....
۲۷۶	پاسخ به دسته چهارم اعتراضات:
۲۷۶	ماهیت نفس:
۲۷۷	شناخت جامع.....
۲۸۰	جواهر کامل و ناقص.....
۲۸۱	تمایز نفس و بدن و معیار کلی تمایز جواهر.....
۲۸۷	انکار نفس در حیوانات.....
۲۸۹	درباره خدا:
۲۸۹	معنای صحیح خطای مادی و خطای صوری.....
۲۹۲	معنای صحیح واژه "علت خود" درباره خدا.....
۳۰۳	پاسخ به اشکال "دور دکارتی".....

۳۰۳	آگاهی دائمی نفس از افکار خود
۳۰۴	پاسخ به اعتراضات کلامی، به ویژه مباحث مربوط به آیین عشاء ربانی
۳۱۳	اطلاعیه دکارت درباره دسته پنجم اعتراضات
۳۱۵	نامه دکارت به کلرسلیه:
۳۱۶	کنار گذاشتن پیشداوریها
۳۱۷	روش شک
۳۱۸	کوژیتو و قیاس منطقی
۳۱۹	بدهات معنای "فکر" در کوژیتو
۳۱۹	متعلق فکر
۳۱۹	تجرد فکر
۳۲۱	معنای واژه "مفهوم"
۳۲۱	وجود مفهوم خدا در اذهان همگان
۳۲۲	نحوه ادراک ذات نامتناهی (خدا)
۳۲۲	اعتبار براهین دکارت
۳۲۴	نسبت ریاضیات با فلسفه دکارتی
۳۲۵	رابطه نفس و بدن
۳۲۶	ماهیت نفس
۳۳۱	دسته پنجم اعتراضات (از "گاسندی"):
۳۳۳	مربوط به تأمل اول: روش شک
۳۳۳	ضروری نبودن روش شک و نادرستی شک عام دکارتی
۳۳۳	مربوط به تأمل دوم: نفس
۳۳۴	ماهیت نفس و امکان مادی بودن آن
۳۴۲	درباره تمایز قوای خیال و عقل

۳۴۳	اصالت حس و نفی اصالت عقل
۳۴۶	جایگاه احساس در فلسفه دکارت
۳۴۶	نفوس حیوانات و نیز نفی تجرد نفس [ذهن]
۳۴۹	ابهام در مفهوم جوهر جسمانی و نحوه ادراک آن
۳۵۱	باز هم درباره ماهیت نفس و شناخت آن
۳۵۵	مربوط به تأمل سوّم: خدا
۳۵۵	معتبر نبودن قاعده وضوح و تمایز
	انتقاد از تقسیم‌بندی دکارت از مفاهیم و اصالت حس در همه مفاهیم و نفی مفاهیم
۳۵۷	فطری
۳۶۰	قابل تردید نبودن عالم ماده
۳۶۱	باز هم درباره اصالت و اعتبار مفاهیم حسی و نفی مفاهیم فطری
۳۶۳	میهم و جعلی بودن مفهوم جوهر و انکار "واقعیت ذهنی" آن
۳۶۵	انکار مفهوم خدا و ناشناخته بودن آن و نیز جعلی بودن مفهوم صفات خدا
۳۶۷	نقد و بررسی اصل "تکافؤی علی"
۳۶۸	بررسی معنای اصطلاح "واقعیت ذهنی" و "واقعیت صوری"
۳۷۰	علت واقعی همه مفاهیم ذهنی
۳۷۱	انکار مفهوم نفس
۳۷۳	اصالت حس در همه مفاهیم (حتی مفهوم خدا)
۳۷۴	منشاء مفهوم ذات کامل و نامتناهی
	نقد تقریر دوّم برهان "علامت صنعتی" (ماهیت زمان - علت موجد و مبدی
۳۷۸	- تسلسل علل)
۳۸۴	باز هم درباره منشاء مفهوم ذات کامل
۳۸۷	نقد تمثیل علامت صنعتی و شباهت خدا و انسان

۳۸۸	نقد فطری بودن مفهوم خدا.....
۳۸۹	مربوط به تأمل چهارم: حقیقت و خطا.....
۳۸۹	خدا، منشاء خطاها.....
۳۹۰	ناقص بودن خدا.....
۳۹۰	درباره علل غایی خلق موجودات.....
۳۹۱	منشاء مفهوم خدا.....
۳۹۲	درباره کامل بودن نظام خلقت.....
۳۹۳	خدا منشاء نقایص و خطاهای انسان.....
۳۹۶	منشاء خطا و ماهیت قوای فاهمه و اراده.....
۴۰۰	مربوط به تأمل پنجم: درباره موجودات مادی و خدا.....
۴۰۰	ماهیات ازلی و نیز درباره وجود و ماهیت.....
۴۰۳	اصالت حس در همه مفاهیم و تصورات.....
۴۰۴	نقد برهان وجودی.....
۴۰۸	نقد وابستگی همه شناختها به شناخت وجود خدا.....
۴۱۱	مربوط به تأمل ششم: وجود اشیاء مادی و تمایز نفس و بدن.....
۴۱۱	درباره دو قوه خیال و عقل.....
۴۱۴	خطای حس یا خطای عقل.....
۴۱۴	اعتبار ادراکات حسی.....
۴۱۶	نقد معیار دکارت برای تمایز موجودات.....
۴۱۷	نقد دلیل دکارت در تمایز نفس و بدن.....
۴۲۱	انکار هرگونه مفهومی از نفس.....
۴۲۲	ماهیت نفس.....
۴۲۲	درباره اتحاد و رابطه و تمایز نفس و بدن.....

۴۳۱	پاسخ به دسته پنجم اعتراضات:
۴۳۲	پاسخ به اعتراضات مربوط به تأمل اول:
۴۳۲	اجتناب از پیشداوریها و تبیین روش شک
۴۳۴	پاسخ به اعتراضات مربوط به تأمل دوم:
۴۳۴	تعمیم ندادن روش شک به امور عملی زندگی
۴۳۵	ماهیت و شناخت نفس
۴۳۶	دلیل اثبات نفس
۴۳۶	باز هم درباره ماهیت نفس
۴۴۱	عدم جدایی فکر از نفس
۴۴۱	تمایز نفس و بدن
۴۴۲	درباره نفس حیوانات و تمایز و استقلال نفس و ذهن نسبت به بدن
۴۴۳	شناخت جوهر مادی
۴۴۳	ماهیت نفس و شناخت آن
۴۴۵	پاسخ به اعتراضات مربوط به تأمل سوم:
۴۴۵	صحت قاعده وضوح و تمایز
۴۴۶	صحت تقسیم‌بندی سه گانه مفاهیم
۴۴۶	دفاع از مفاهیم فطری
۴۴۷	جواز شک درباره عالم ماده
۴۴۷	نفی اصالت حس در مفاهیم و اعتبار مفاهیم عقلی
۴۴۸	اعتبار مفهوم جوهر و واقعیت آن
۴۴۸	مفهوم خدا (یا ذات نامتناهی) و نحوه اخذ و ادراک آن
۴۵۰	تبیین اصل تکافؤی علی و نیز درباره واقعیت صوری
۴۵۱	جواز شک درباره موجودات دیگر (غیر از نفس)

۴۵۱	معنای واژه "مفهوم"
۴۵۱	منشاء مفهوم اشیاء مادی
۴۵۲	مفهوم نامتناهی و نحوه درک آن
۴۵۳	تبیین اجزای مختلف تقریر اوّل و دوم برهان علامت صنعتی
۴۵۵	مفهوم خدا (ذات کامل) و منشاء آن
۴۵۶	تبیین تمثیل علامت صنعتی و معنای شباهت خدا و انسان
۴۵۸	معنای فطری بودن مفهوم خدا
۴۵۸	پاسخ به اعتراضات مربوط به تأمل چهارم:
۴۵۸	رفع ابهام از برخی آموزه‌های این تأمل
۴۵۹	درباره اغراض افعال الهی
۴۵۹	منشاء مفهوم خدا
۴۶۰	منشاء خطا و نیز کامل بودن نظام خلقت
۴۶۱	درباره قوای اراده و فاعله و نقش آنها در خطا
۴۶۴	پاسخ به اعتراضات مربوط به تأمل پنجم:
۴۶۴	خدا و ماهیات و حقایق ازلی
۴۶۵	درباره ماهیات کلی و منشاء مفاهیم آنها
۴۶۸	تبیین بیشتر اجزای مختلف برهان وجودی
۴۶۹	معنای وابستگی شناختها به شناخت وجود خدا
۴۷۰	پاسخ به اعتراضات مربوط به تأمل ششم:
۴۷۰	تفاوت قوای درک (فهم) و خیال
۴۷۰	منشاء مفهوم نفس
۴۷۱	امکان خطا یا شک در ادراکات حسی
۴۷۱	تمایز نفس از هر نوع موجود مادی

۴۷۲	رابطه نفس مجرد و ادراکات مادی.....
۴۷۳	درباره متشاء مفاهیم حتی.....
۴۷۳	معرفت سلبی نفس.....
۴۷۴	رابطه و اتحاد نفس و بدن.....
۴۷۶	دسته ششم اعتراضات:.....
۴۷۶	نقدی بر کوژیتو.....
۴۷۷	امکان مادی بودن نفس و فکر و نیز درباره نفوس حیوانات.....
۴۷۸	یقینی بودن شناخت ملحدین.....
۴۷۹	امکان فرییکاری خدا.....
۴۸۰	درباره حالت تساوی اراده.....
۴۸۱	درباره سطح خارجی اشیاء مادی و نیز اعراض واقعی.....
۴۸۱	نقد آموزه حقایق ازلی.....
۴۸۲	یقینی تر بودن ادراکات حتی نسبت به ادراکات عقلی.....
۴۸۳	نقد معیار دکارت برای تمایز موجودات.....
۴۸۴	امکان مادی بودن نفس و نقد تمایز نفس و بدن.....
۴۸۷	پاسخ به دسته ششم اعتراضات:.....
۴۸۷	نحوه علم به وجود خود و علم به فکر در کوژیتو.....
۴۸۸	توضیح درباره معیار تمایز موجودات و به ویژه تمایز نفس و بدن.....
۴۸۹	تمایز فکر و امور مادی.....
۴۹۰	تجرد فرشتگان و نفس انسان و نیز درباره نفوس حیوانات.....
۴۹۳	یقینی نبودن شناخت ملحدین.....
۴۹۳	محال بودن فرییکاری خدا.....
۴۹۴	تفسیر عبارات کتاب مقدس.....

۴۹۷	معنای آزادی اراده در خدا و انسان.....
۴۹۹	تفسیر سطح خارجی اجسام.....
۵۰۰	نقد نظریه اعراض واقعی.....
۵۰۱	حقایق ازلی و نحوه قیام آنها به خدا.....
۵۰۳	مراتب یقین در ادراکات حسی و نیز درباره یقینی بودن ادراکات عقلی.....
	روش‌هایی از شک و سیر تأملات درونی در شناخت نفس و تمایز آن
۵۰۵	با بدن و... ..
۵۱۳	دسته هفتم اعتراضات همراه با پاسخها ^۱
۶۳۷	نامه دکارت به دینه.....
۶۸۱	فهرست‌ها:.....
۶۸۳	فهرست علائم اختصاری.....
۶۸۵	فهرست موضوعی اعتراضات و پاسخها:.....
۶۸۶	فهرست اجمالی.....
۶۸۸	فهرست تفصیلی.....
۷۰۷	فهرست اسامی خاص.....
۷۱۷	فهرست واژه‌ها: انگلیسی (و لاتین) - فارسی.....
۷۴۵	فارسی - انگلیسی.....
۷۶۷	فهرست منابع.....

۱. همان‌طور که در مقدمه هم آمده است، از آنجا که دسته هفتم اعتراضات (از بردن)، بسیار آشفته و فاقد نظم منطقی است و بیشتر جنبه مسخره کردن آراء دکارت را دارد تا نقد علمی آن، و به‌طور کلی ارزش فلسفی ناچیزی دارد، از این‌رو از ارائه فهرست تفصیلی برای آن صرف‌نظر شد. بخش بعد (نامه به دینه) نیز فقط حاوی گلایه‌های گوناگون دکارت از دشمنان خود است؛ به همین جهت ثمره خاصی در ذکر فهرست تفصیلی آن وجود ندارد.